

ցաւերը իրօք մեծ են և շոյանելի. պէտք է դարձանել նրանք, ոչ թէ աւելի ստատկանքներ: Մեր այժմեան անգլապաշտ են, պէտք է ամփոփենք, որ կարելի լինէր դիմարկել այն փորձանքներին, որոնք այսօր սպառնում են մեզ: Մեր փրկութիւնը բարոյական միութեան դրօշի մէջ է: Կրօնական միութիւնը երբեք անգամ չիմարտել իր լինի, պէտք է միմեանք ազդուութեան մէջ, որպէս զի հազարները միմեանք մեր գաղափարները, մտածանքները և գործողութիւնները: Հասարակական մեղադրեց ամենի կրօնական կուսակցութիւն, ինչպէս մարդկային ամենի մի հասարակութիւն, ունի իր լուս և վառ կողմերը, ունի ի չարիք շատ ու շատ պատկառութիւններ: Ինչու միմեանք մեղադրեցին, եթէ պատկառութիւնը ոչ մէկու ապատ չ'են: Մեծ սխալ է, յանցանք է անգամ, ամբողջ հասակադրութեան մէջ խառնել կրօնական սկզբունքները եկեղեցու, էական մասը՝ ձկնորի և արարողութիւնների չնտ, եկեղեցու նշանակութիւնը՝ եկեղեցականների վարք ու բարքի չնտ, ազգութիւնը՝ կրօնի չնտ, ցեղական յատկանշանքները, չարքերը, ընդուն և ջղով՝ չնտատի չնտ: Յուսանք որ չնտու չ' մեղադրեց Տըշմարտութեան յաղթութիւնը, չնտու չ' մեղադրեց այն ժամանակը, երբ չալ ազգը կատարեցական, գիտակցաբար կը հասկանայ կրօնի և ազգութեան ինչ որ ինքզինը և նշանակութիւնը, կը ծանախէ իր պարտականութիւնը ինչ ըստ կրօնի, թէ ըստ ազգութեան: Յուսանք որ չալը կը լինի ոչ թէ մի ազգաց, այլ ազգութիւն, կրօնով իւրաքանչիւր անհատը որ համոզմունքներն համեմատ, իսկ ազգութեանը չալ:

Պատրա Բէպտրեան

ՆԱԽԱԿ ԶՈՒՅՈՒՑ

Սեպտեմբերի 17-ին

Պատուական Մշակող սկսեց աշխատել ինչ որ և ինչ խորթութիւն և ջրկութիւն ազգի միջից դուրս բերել և միութիւն ու սեր քարոզելով: Հազիւ թէ իր դուրսեան ինքնորոգ տարում այդ աշխատանքի արդիւնքը սկսեց երևալ: Հիմա շատ մարդկանց մէջ այդ նոր լուսարար միջոցը ծնակ է, շատերը հասկանում են թէ կրօնը ուրիշ է, ազգութիւնը ուրիշ, և թէ կրօնի պատմատու իրանց այլապէս եղբայրական նշանակութիւնը ու նրանց ազգային թշնամի համարելով միմեանցից հեռանալով, աղիւտութիւն ու անիրաւութիւն է, մասնաւոր ազգիս մեծ, լիաներ էլ կը բերէ, ինչպէս յայտնի է մինչ անգը:

Այսպէս էլ պ. Ա. Ամիրխանեանցը իր պարզ յօդուածներով աշխատում է ազգիս միութեան և օգրի համար և իր դէպքի չալ ազգին ունեցած սիր-

ով դրդեմ ջանքիս անգամ դրեց, թէ՛ ցանկալի է, որ մեր համազգի եղբայրները մեզ, հայ-աւետարանականներին, գէշ անուններ կոչենքով, մեղադրեց չը չնախան:

Սա է պատճառը, որ այժմ «Մշակ» լրագիրը և հայ-աւետարանականները «Մեղուի» աշխիւ փուշ են դարձել, որը սկսել է ոչ թէ չինուց միացած վերքերը փաթկանելով և վերան բռնկաբար դեղ քսելով, առողջացնել աշխատանք, այլ սկսել է առողջացող վերքերը նորից գրգռել: Նրանց բռնկելը, այժմ, աւելի դժուար կը լինի, քան թէ առաջ:

Բայց, այս տան և ինքնորոգ դարձում, ուսումնականից սկսած մինչև վերջին տղաներ աչքն էլ բացվել են և ճանաչում են թէ Տըշմարտութիւնը որի կողմն է: Ի՞նչ չարիք բոլոր հայերս Վեդուի և մի քանի ինքնաների պէս տակաւին չեն և փառած ազգիւտութեան մէջ չենք, այլ շատ մարդ սկսել է իր պարտականութիւնը ծանախել թէ դէպի ազգը, թէ դէպի կրօնը:

Հիմա «Մեղու» երկպառակութեան կողմն անցնելով, աւելի լաւ կանէ, եթէ իր անունն էլ փոխէ. փոխանակ «Մեղու» Հայաստանի գեղեցիկ անուն կրելու, «Նրկադատակի» Հայաստանի» դրէ:

«Մեղու» զանազան ծաղիկներից նիւթ ձեռնելով մեր կը պատրաստէ, որը բոլորին էլ սիրելի ու բարձր կը լինի, իսկ մեր այս «Մեղու» փոխանակ քաղցր նիւթերի, անմարտելի թռչն կը պատրաստէ, որով միմեանք իրեն և իր նմաններին կը թունաւորէ:

«Մեղու» պ. Ամիրխանեանցին և ամերիկացի միսիոնարներին ազգ ուրացողներ և որոտողներ անուն տալով, արդեօք իրան ի՞նչ անուն կը դնէ, երբ ազգի օրդան կոչվելով, նպատակ ունի ազգի մէջ առաջ գնացող սերը քանդել և մէջերին երկպառակութիւններ դրել:

Առաւել զարմանալի է թէ «Մեղու» պ. խորհրդող ամերիկացի միսիոնարների ոտքերը հնչուի կը խայթէ: Այն մարդիկ Ամերիկայից գալով, անդադար աշխատում են ոչ թէ մշտնէ չալ համար, այլ շատ տեղերով էլ մասնատակարարին, կուսակցանքներին ու վարքներիցին համար էլ, թէ կենալով, թէ գիտութիւնով և թէ դրամական օգնութիւններով, որ կարողանան իրանց Փիլիքի այն ասածը կատարելու, թէ զնացել ամեն աշխարհ, և աւետարան ամենքին քարոզեցէ: Իմ այն նշանակի նպատակ չէ ամերիկացի միսիոնարների գործողութիւնները պաշտպանել և նրանց առաւել օգուտները նկարագրել, որովհետև շատերին յայտնի է նրանց աշխատութիւնը մեղադրելի մատակարար տեղերում, Տաճկաստանում կամ թէ Պարսկաստանում՝ չայրիք, թիւրքերի ու ռեստորանների համար, միայն իմ նպատակն է առաջարկել «Մեղու»-ին և իր նմաններին, որ մի լաւ քննեն, թէ արդեօք այս չալի ժամանակ մեր արածն ի՞նչ է:

Ներկայացնում են մի կարգ գիտնախոր խիճիկներ և տարակայ երեք եղանակներով դատարկ են լիւնում: Միայն ձմեռը կարելի է նրանց մէջ բնակելներ գտնել, որոնք իրանց անատունների չնտ խլուրդների նման պատապարկում են միմի, գիտնախոր խորջրում և անհամբերութեամբ սպասում են իրանց նմանը, որ դուրս գան իրանց որջերից:

Մարդիկ Հայաստանում էլ կարելի ցոյց տալ մի քաղաք, որ գտնի մի շատ քուրդ բնակիչ ունենալ: Ինչ պէտք անէ քուրդը քաղաքում. նա արշևտ էլ գիտէ, փաճառակամութեամբ չէ պարպակում, խանութի չունի, ծառայութեան մէջ չէ մտնում: Գորգը չունի է. նրա բնակութեան տեղը՝ լեռները, ձորերը և անապատներն են:

Թուրք կառավարութեան բոլոր ջանքերը, քրդերին հաստատաբանակ անելու մասին, անցան ապարդիւն: Թուրք կառավարութիւնը ամեն հնարներ գործ էլ դնում, որ քրդերը կառավարանք լինեն, պարապկեն երկարգործութեամբ: Բայց բոլորը չույ չէ սիրում. չուր կարող էր կապիլ նրան երկրի չնտ, մինչդեռ նա ցանկանում է ազգու լինել, գաղթել և անդադար գաղթել: Աւագալի մէջ անգամ երկար կանգնել էլ կարող:

Քրդերի դիւրեղը, որպէս անցնիք, Հայաստանում շատ փոքրակիւն են, այն ևս ձմեռային բնակութեան համար: Այդ դիւրեղը որպէս շուտով չիմուռ են նրանք, այնպէս էլ շուտով քանդուում են և թողնում են աւերակ: Քրդերի դիւրեղը և նրանց քարակեան «օրսններ» ՏԱՅՈՐԻՆՆԵՐՈՒՄ՝ ունիւնով ինչ զանազանութիւն միմեանցից: Տեմուր ևս քրդերի մի խումբ իր պարտութիւնը (տաղաւարները կապում է մի ձորի մէջ, մնում է այնտեղ, որքան ժամանակ անտառների համար ձարակ կայ, չենք որ վերջանալ, հաւաքում է աշպուղները և տե-

Յողները թխելիս ու ռեստորաններ, բայց մի թիւն անտառում ենք, որ մեր հայերս չենք միշտ լուսւմ ենք զանգասներ թէ բերանացի, թէ լրագիրներում, մեր հոգեւորականներից, քաճառներից, երեսփոխաններից, հոգաբարձուներից, տեսուչներից, վարժարաններից և այլն և այլն, մեր այրափ ցուրեղը թողած, «Մեղու» սկսել է ուրիշներին քննել, և զուր տեղից մեղադրել: Աւելի պարզ ասած՝ մեր աչքի դերանը թողած, ուրիշի աչքի փուշն է պատտում:

Կը խնդրեմ, որ հայերը իրանց հայ-աւետարանական եղբայրներին լինաւ, կամ չլինե՞րան, կամ արանց պէս ուրիշ անուններ անելով, չը չեն ուսանան նրանցից, այլ մտնելով ուղարկութեամբ քննել, փորձել, թէ արդեօք նրանց նպատակն է դէպի բարին, կամ դէպի չար:

«Մեղու» ասածի պէս, բաւական է որպիսի միաւրտ եղանակ իրեն աղանի, ամեն ասածի հաւատացնել, այժմ քիչ խորագետ լինե՞ր ու լաւ քան ներքին վրա կոխող դատողութիւն չը տանք: Այր, մի լաւ քննե՛ք, որ հասկանանք «Մեղու» նպատակն էլ «Մշակին» էլ, Ամիրխայի միտիւնարներին էլ, պ. Ամիրխանեանցին էլ:

Կ. Տ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

Լէհորանից 11 թուրք ուղարկողը Լազարեան չէ, այլ Լալայ և ան ց'ն է:

Թիֆլիսում Չանցիկի խմբագրութեամբ հրատարակող «ԹԵՇԻՆ. ԿԱԵԶՅԱ» լրագիրը կրկին բուխեց երևալ: Անցեալ տարի հրատարակվեցան չինգ համաշեր, այժմ ըստ տեսու փոքրորդ համարը:

Թիֆլիսաւանակ Յովսէփ Տէր-Արքայանեանցից ստացանք 102 թուրք յօդուս Վանի մէջ չինգից հիւանդանոցի: Այդ փողը հաւաքված էր այս տարի սուր Թակրի ջուրը բերելու, մօրեկը կոտորելու նպատակով, բայց մնացել էր պ. Տէր-Արքայանեանցի ձեռքում: Լուսւմ ենք որ սուր Թակրի ջուրը բերելու նպատակով հաւաքված փողերը դեռ ուրիշ պարսկերի ձեռքումն էլ կան: Թակրիկ էր որ նրանք էլ չնտեկն պ. Տէր-Արքայանեանցի օրինակին, որի դէմ յարձակում էին, բայց իրանք իրանց ձեռքում փողերը պարուն են, այն ինչ, ինչպէս ինացեղը պարուն Տէր-Արքայանեանցի Թիֆլիսում չէր, որեմն փողերը յանձնված էին պ. Չիֆլիսաւանցին:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ ստացանք մի հեռագիր, որով

զայիտվում է մի ուրիշ ձորի մէջ: Այսպէս էլ նա գտնում է իր զղակները (ձմեռանոց). փորում է զննել, ծածկում է թուրքերի և մաշառներով— ահա նրա խիճիկը պատրաստ է, միւս ձեռք բուրդը թողնում է նրան և մի այլ տեղ շինում է նրա նման մի բան:

Քրդերը Հայաստանում (մասնաւոր բացառութեամբ) կարողանան, անարժ անգլախնութիւն չունեն: Ո՞րն նրանք ունեն մի կտոր հող, տալիս են հայերին փակելու համար: Հանգանակները երբեմն ստիպում են նրանց թողնել բնակած երկրի, այնուհետև նրանք այնքան հեշտութեամբ մտնում են իրանց հողերը, որքան հեշտութեամբ ձեռք էին բերել նրանց:

Այս բոլորից պարզ է երևում է, որ քրդերը հայրենիք չունեն. նրանք ունիւնով կապված չեն Հայաստանի հետ: Դրանով պէտք է բացառել ջրը դրելի անդադար գաղթականութիւնը Պարսկաստանից դէպի Թիւրքիստան, իսկ Թիւրքիայից դէպի Պարսկաստան:

Քրդերը երբեք չեն եղել բարեկամ թուրքերին և լինել ևս կարող չեն: Վերջին ուսումնաբանական պատերազմի ժամանակ, թէ և աւարտութեան նպատակով քրդերից մի քանի խումբներ խառնվեցան թուրք բաշխողութիւնների հետ, բայց չենք որ թուրքերը յաղթվում էին, քրդերը ստաւին էին լնում, որ սկսում էին կողոպտել նրանց բանակը: Թուրք զինուորների ամենանշանքի դէմքերը, որ ստացել էին անգլիացոց շնորհիւ, մեծ քանակութեամբ անցան քրդերի ձեռքը և փաճանվում էին Պարսկաստանում ամենաշինքին գնեղոր:

Միայն է և այն կարծիքը, որ առհասարակ տարածված է քրդերի մասին իր թէ նրանք մի բաժն ժողովուրդ են: Քրդերը, ինչպէս ամեն վայրենի գեղերը, այն քրդութիւնը չունեն, ինչ որ հասկաց-

մեղ տեղեկացնում են որ այդ քաղաքում յօդուս Վանի հիւանդանոցի սկսեցին փողեր հաւաքել: Գումարը հասած է 400 թուրքու: Ստորագրութիւնը շարունակում է:

ՓՈԹԻՒՑ մեղ տեղեկացնում են որ այդ քաղաքում մօտ 400 թուրք հանգանակված է յօդուս Վանի հիւանդանոցի:

Թիֆլիսի ընկերութիւնը Անդանիներին հիւանդարտութեան, խնդրում է մեղ յայտնել, որ ընկերութեան ընդհանուր ժողովը յետաձգված է մինչև հոկտեմբեր ամսի 5, կիրակի օր, ժամը 11-ին առաւօտեան:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ գրում են. չը նախելով, որ սեղանների կէտը անցնէ է, մեր զպրոցի բնագիտութեան ուսուցիչ հայր Դէմիրճոլլեանցը և վարժուհի տիկին Լարայանեանցը գտնվում են Ասպնջախում: Վարժուհիուց հասարակութիւնը շատ զոչ չէ, որովհետև հարցաքննութեան ժամանակ չը տեսնվեցան նրա աշխատութեան արդիւնքը:

ՓՈԹԻՒՑ գրում են. սեպտեմբերի 18-ին, երեկոյան ժամը (1-ին, յանկարծ երկրին երեքը պատեցին ևս թուրքեր, և բարձրացաւ մի տուփայի փոթիկ, որի նմանը շատ ժամանակներ տեսնված չէր: Մի և նոյն ըրպիւմ ծովի մէջ սկսվեցաւ ստաթիկ արեկածութիւն, որը չնուգեցի աւելի սպառնալիք դառնում: Նոյն ժամ նաւաներից— որ գտնվում էին նեղուցից դուրս, մեծ շոգնակ մօտ, ապրանք դուրս տանելու համար—երկուր չնտ մղվեցան, երկուր ցամաքին զարկեցան, իսկ մնացածները ծովի մէջ տարվելով, կորան. բացի սրանցից խնդրվեցան երեք նաւատարներ:

ԱՍԽԱԿԱՒԱԿԻՑ գրում են. յուլիսի 1-ին Թիֆլիսում վաճառվեցաւ, և բերվելով Ախալքալաք թաղվեցաւ տիկին Շուրակաթ Ծառութիւնեանցը: Հանգուցաւ կտակել է տեղային օրիորդաց դպրոցին 500 թուրք:

ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՒԻԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ընդունից լրագրներին գրում են հետևեալը: Այստեղի քաղաքական և քիմանաական շրջանները հաստատանում են, որ Արեւիքի մէջ նշանաւոր գործեր կարող են պատահել:

Վրա է այդ բառի բուն նշանակութեամբ: Իսկապէս բաժնիկները, համար, պէտք է գիտակցաբար որոնորված լինել որ և ինչ գաղափարով: Բայց քուրդը իրեւալ չունի: Ինչը կարող է գրգռել նրան արեւն թափելու, բայց յափշտակաբարութեան ընդիմ: Իսկ մի այսպիսի բաժնիկներ գաղանք բաժնիկներ է, երբ որսի ետեկի է ընկնում: Մի անգամ յաղթվեցաւ քուրդը, մի անգամ ջարդ կերաւ—այնուհետև կորցնում է իր բոլոր արեւութիւնը:

Այնքան դարերի ընթացքում քրդերը Հայաստանում չը կարողացան մի հասարակութիւն ըստ տեղեկի, հաստատ հիմք դնել և իրանց ղաջիկը կապված լինել այդ երկրի հետ: Քրդերը Հայաստանի քաղաքացի չեն: Նրանք նոյնպիսի թափաւրական խումբներ են, որպէս այդ երկրի բնակիչները, զաւթիկներ, թուրքներ, չէրքներ և այլ վայրերի գեղերը, որոնք այսօր աշխատ են, միւս որ նրանց շնորհ անգամ չէ երևում: Այս բոլորից շատ պարզ է, թէ որքան իրագործելի է այն գաղափարը, որ կոչվում է քրդական միութիւն:

Քրդական միութիւն Հայաստանում կազմել անկարելի է, բայց մի բան կարող է պատահել: Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչներ կարող են գրգռել քրդերի զանապառն ցեղապետներին, այս և այն չէլին, որ կողոպտեն հայր զուրկներ: Քրդերը այս յանձն կառնեն, կըր նրանց թողլ է արվում անպատիւ աւազակութիւն գործել: Նրանք կը սկսեն Հայաստանում կողոպտել արեւ, պայտեւ և այլ բան, բարբարութիւններն Կ. Պօլսում կը տան քաղաքական կերպարանք. Դեռ անցեալ տարակայ արշան ժամանակ, Եւթիւ-Իրազուլաք անցնելով Պարսկաստանի առջնանից թուրքաց հողի դրա, Աղաթալ և Բաշկա-